

BAK, Robert

M.D. 1933

Emlékezés József Attila orvosára

Dr. Bak Róbert (1908—1974)

Szalai Sándor

M. N. 1975. J. 39. 13

1974. szeptember 15-én Washingtonban elhunyt dr. Bak Róbert, a Ferenczi Sándor alapította magyar pszichoanalitikus iskola „harmadik nemzedékének” egyik legkiválóbb képviselője. Álmában érte a halál, ahogyan mindig kívánta magának, hiszen otthon volt, kiismerte magát az álmok világában: utolsó éveiben — aligha véletlenül — éppen az én megsemmisüléséhez és a tárgyvesztéséhez, az elmúláshoz és a gyógyshoz fűződő tudattalan képzetek s ezeknek patológikus és művészi kifejezési formái foglalkoztatták kutatásaiban.

Bak Róbert 1908. október 14-én született Budapesten; itt végezte el iskoláit és az orvosi egyetemet is. Elmeorvosi szakképesítését a budapesti elmé- és ideggyógyászati klinikán végzett munkája során nyerte el; később a lipótmezei elmegyógyintézetben is dolgozott. Pszichopatológiai és általános pszichológiai érdeklődése már korán a pszichoanalízis felé vonzotta, s ennek megfelelően pszichoanalitikus szakképzettséget is szerzett. Gyógyító és kutató munkája alapján már egészen fiatal éveiben a hazai pszichiátria és pszichopatológia egyik nagy reménységének tekintették.

Mivel Bak Róbert személyileg is közel állt a Szép Szó támogatói és barátai köréhez, ilyen körülmények között érthető, hogy amikor József Attila állapotának rohamos leromlása a költő baráti környezete számára nyilvánvalóvá tette pszichiátriai ellenőrzés alá helyezésének szükségességét, Bak Róbertet kérték fel, hogy rendszeresen foglalkozzék vele.

Jegyezzük itt meg, hogy József Attila egy pillanatig sem volt „analízisben”, azaz pszichoanalitikus kezelésben Bak Róbertnél. Orvosilag ekkor sajnos már nem lehetett kétséges, hogy József Attilánál egy súlyos szkizofréniás kórfolyamat van kibontakozóban — jellegzetes szkizofrén gondolkodászavarral, hipochondriás, vonatkoztatási és üldöztetési téveszmékkel, hallucinációkkal stb. Márpedig Bak Róbert kollégái nagy többségével s magával Freuddal is egyetértően azt vallotta, hogy a pszichoanalitikus elmélet és belátás ugyan sokban előmozdítja szkizofréniás kórfolyamatok tudományos megértését, de ezek a pszichoanalitikus kezelés eszközeivel lényegileg nem befolyásolhatók — sem jó, sem egyébként rossz irányban. Bak Róbert tehát nem is kísérletezett semmiféle analitikus kezeléssel József Attila esetében, hanem a pszichiátriai tanácsadásnak, irányításnak és befolyásolásnak a megértő orvos-barát számára rendelkezésre álló eszközeivel igyekezett a lehetőleg képest szociálisan tartani és megnyugtadni a szenvedő költőt. Egyébként a pszichiátriai kezelést a betegség egy kritikus fázisában Benedek László professzor irányította, a budapesti emleklinika akkori vezetője, akinél Bak Róbert dolgozott.

Utolsó orvosi látogatását József Attilánál Bak Róbert 1937. december 2-án tette, a költő öngyilkosságát megelőző napon. Nem lehet megrendülés nélkül olvasni, amit erről ír patográfiája zárórésében:

„A szanatórium elhagyása óta tovább soványodott. Külsejében nemesen férfiasabb, szinte átszellernült. Mikor négyezemközi beszélgetésre félreventam, első kérdése, hogy köztem és Flóra között távozása óta sem vált intenzívebbé a viszony. Kérdezgetésemre kissé szomorúan megjegyzi: »azt hittem, baráti látogatásra jön«. A biztatást, hogy lesz majd Pesten állása, ami működési körének megfelelő lesz és anyagilag is biztosítja — közömbös lehangoltsággal fogadja... Bár megígéri részvételét, de nem hisz a tervbevett Szeged—Miskolc-i előadásokban sem. Elmereng: — »Szeged — ezt mondta egyszer sügva az ápoló-

nő is, meg kámför, s mikor kinéztem, egy férfi volt a folyosón, aki egyszerre elment, eltűnt mint a kámför, amikor ezt elmondtam, az egyik orvos elpirult, ez is tévedés volt, ugye?» — kérdi gúnyosan. Később szorongva, óvatosan kérdezi, hogy »nem értem, hogyan lehetséges, észrevettem, hogy az újságos itt szírszón tudja a gondolataimat. De nemcsak ez, hanem Pesten is tudják, amit gondolok» ... Naphosszat kutatja az újságokat és rengeteg redivonatközö célzást talál. Fél, hogy bekerül az elmeegógyintézetbe, »a fordított világba». Egyszerre minden átmenet nélkül megkérdezi: »Doktor úr balkezes?» — Miért? »Láttam ahogy azt a széket arrébbtolta». Később az öngyilkosság után döböntem reá e sorokra:

*Ezt a széket odább tolni,
Vonat elé leguggolni*

... Öngyilkossága napjáról keltezett levelében azt írta nekem: »Hiába kísértette meg a lehetetlent». Érezhette, hogy elszakad a valóságtól, hogy a »teljes» gyógyulást, amit annyira óhajtott, nem érheti el, hogy nincs kiút számára a kaotikus világból. Búcsúzásunkkor kis öccsét kézenfogva állott magányosan, szomorúan, távolian. Nem volt már közöttünk."

Nem sokkal József Attila halála után Bak Róbert a hitlerizmus magyarországi befolyásának rohamos növekedésével úgy látta, hogy idehaza hosszú időre elzárulnak előle az orvosi és tudományos pálya lehetőségei. Röviddel a második világháború kitérése után elhagyta az országát s az Egyesült Államokba vándorolt ki. Bár ott hamarosan igen kiterjedt és sikeres pszichoanalitikus magánpraxisra tett szert, egy pillanatra sem adta fel a klinikai kutatással és oktatással való kapcsolatát. Hosszú éveken át az Albert Einstein Medical University elmeklinikájának, majd több más jelentős New York-i pszichiátriai központnak volt állandó konziliáriusa és szemináriumvezetője.

Pályája második felében Bak Róbert már az amerikai pszichoanalitikusok körének és a Nemzetközi Pszichoanalitikus Társaságnak is elismert tudományos vezető egyéniségei közé tartozott. Elnöki tisztelet töltött be a New York-i Pszichoanalitikus Egyesületben s hosszú időn át irányította a világ e legnagyobb pszichoanalitikus egyesületének kiképző bizottságát.

Bak Róbertet mindvégig sok szál fűzte Magyarországhoz. Többször járt idehaza a legutóbbi években is. Sokak számára emlékezetes marad rendkívül érdekes előadása, amelyet a Hermann Imre nyolcvanadik születésnapja tiszteletére rendezett budapesti tudományos ülésen tartott.

Hallatlanul nagy tudású, gazdag, színes egyéniség volt. Szűkebb szakmáján kívül a tudomány és a kultúra számos ágában is otthonosan mozgott. Nagyszerű ismerője és értője volt a modern költészetnek és képzőművészetnek, s ugyanakkor a XIV.—XV. századi olasz majolikák gyűjtőjének és avatott szakértőjének is ismerték. Érdemes megemlíteni, hogy a korábban hivatkozott New York-i Freud-emlékelőadásában idézett József Attila-verseket maga fordította angolra. Az etnológia és a művelődéstörténet, az etika, a filológia és a szociológia egyaránt közel állt hozzá. Sokat utazott — a fél világot bejárta és barátai voltak mindenütt. Nagyon szerette az életet és nagyon szép, teljes élete volt. Aki ismerte, nem fogja elfelejteni. S nem fog meglepedkezni róla tudománya sem.

(Részletek a Kortárs 1975. augusztusi számában megjelent cikkből.)

*Hungarian
for American
1963
p. 11.*

